

РОСТИСЛАВ МИХАЙЛОВИЧ ТА ВОРШ НА ВІЙСЬКОВІЙ «ГРІ» 1245 р.

У статті проаналізовано літописний уривок про проведення «игри» біля стін Ярослава у 1245 р. Продemonстровано, що руський книжник звернув особливу увагу на цю подію, що також вказує на поширення європейських змагальних традицій серед руської військової еліти. Окрім символічного значення (покарання князя Ростислава за надмірну гордість, недооцінку противника) та елементів «знамення», характерних для середньовічної історіографії, відзначено й практичні, реалістичні аспекти. Галицько-волинська знать знала про «игри зі списками» і брала в них участь. Ці змагання походили з Європи та потрапили до держави Романовичів через контакти місцевої еліти з угорськими та польськими нобілями. До того ж літописець був обізнаний із такими практиками, тому не пояснював, що означає «игра», лише зафіксував травму князя Ростислава та поранення його коня. Вказано, що це вплинуло на хід битви під Ярославом у 1245 р.: невідомо, наскільки серйозною була травма плеча претендента на галицький престол, але вона могла знизити його бойові можливості. Також відомо, що під час битви князь Ростислав втратив коня, що було важливим для середньовічного воїна. Поразка в «игрѣ» стала для нього не тільки поганим знаменням, але й мала цілком негативно-практичні наслідки.

Ключові слова: держава Романовичів, Ярославська битва, князь Ростислав Михайлович, «игра».

Постановка проблеми. Боротьба за спадщину володаря Романа Мстиславовича, під час якої молоді князі Данило і Василько збирали колишні батьківські землі, була тривалим процесом, що охопив майже 40 років – від часу загибелі князя Романа у 1205 р. до, як вважається, битви біля Ярослава у 1245 р. Цей період був наповнений війнами, зрадами й багатьма іншими перешкодами, які Романовичам довелося подолати на шляху до оволодіння Галицько-Волинською державою. Вирішальний її акорд – битва біля Ярослава – надзвичайно докладно описана в літописі. Очевидно, що вона мала величезне значення для Романовичів. Характеристика цієї кампанії важлива також з огляду на демонстрацію тогочасного руського суспільства, його знайомства

Меренюк Христина Василівна, аспірантка, молодший науковий співробітник відділу історії середніх віків, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, м. Львів.

© Меренюк Х. В., 2025.

із військовими змагальними практиками європейських еліт. Це перетворює сюжет на актуальне джерело, що потребує подальшого переосмислення.

Прелюдією до битви під Ярославом стала «игра», яку розпочав Ростислав Михайлович із невідомим до цього часу Воршем. Сучасні дослідники наголошують на тому, що запропонований тут літописний термін «игра» – це еквівалент до середньовічного західноєвропейського змагання між озброєними воїнами – турніру. Проте таке порівняння потребує перегляду, оскільки термін «турнір» є загальним та означає в окремих випадках більше помпезне і святкове дійство.

Мету дослідження складає аналіз літописного повідомлення про організацію гри 1245 р. під стінами Ярославового двору на основі вивчення текстологічного та просопографічного матеріалу.

Аналіз попередніх досліджень та публікацій. Поширення рицарських звичок на галицько-волинських землях є дискусійним та проблемним питанням водночас. Студії істориків кінця ХІХ – ХХ ст. вводять перші дослідницькі спроби вивчення мілітарної рицарської культури в українську історіографію. Вперше концепт рицарства на Русі розглянуто у працях професора Київського університету Святого Володимира Миколи Дашкевича (*Дашкевич, 1902a, 1902b*). Визначний історик Михайло Грушевський пов'язував поширення турнірів на Русі суто із Галицьким князівством: «Так само тільки з Галичини йдуть звістки про рицарські турніри – “игри”» (*Грушевський, 1992: 6*). Такі твердження потребують перегляду й уточнення, оскільки віднайдення нових згадок демонструє ознайомлення ширших верств руської еліти із західноєвропейськими мілітарними традиціями. У студіях Івана Крип'якевича феномен руського рицарства розглянуто більш детально. Йому вдалося описати синтез руських військових традицій із ідеалами західного рицарства, зокрема окремі його роздуми («Вірність князеві, голові держави й полководцеві – це обов'язок лицарства») вказують на глибоку інтеграцію звичних європейських ідеалів у Русі (*Кравців, Крип'якевич та Радзикович, 1964: 97*). Однак ці автори не ставили собі за мету дослідити практику західних традицій на Русі, проте вони побіжно згадували про окремі елементи, притаманні рицарству, що побутували серед тогочасної еліти. Помітним доробком є фундаментальні праці Миколи Котляра, який сформував важливу теоретичну базу

вивчення рицарських практик на землях Русі (Котляр, 2009). Леонтій Войтович також вказував на те, що окрім полювання улюбленою розвагою галицьких та волинських князів були і рицарські турніри (Войтович, 2000).

Нині сучасні автори дедалі більше цікавляться цією проблематикою та продовжують вводити у науковий обіг нові розвідки. Володимир Ричка, вивчаючи побутове життя та розваги руської еліти, побіжно акцентував увагу на окремих запозиченнях європейських традицій (Ричка, 2009). Мирослав Волощук описав вплив західної культури на розвиток Русі та її тісні контакти із тогочасною Європою (Волощук, 2018). Володимир Гуцул окреслив окремі вияви рицарської культури, притаманної галицькій та волинській еліті, водночас цей автор також здійснив введення у науковий обіг теоретичного вивчення таранного бою на Русі як одного з елементів рицарського прийому (Гуцул, 2010; Гуцул, 2015). Ілля Паршин спробував реконструювати окремі обставини військового поєдинку 1245 р. поблизу Ярослава (Паршин, 2019). Дослідження Христини Меренюк підтверджують спорідненість ігор в Русі із військовими змаганнями, які були поширені у середньовічній Європі (Mereniuk, 2021; Меренюк, 2023). Окремі рицарські практики, які побутували у руському літописанні, також досліджені в сучасній історіографії (Паршин, Меренюк, 2022). Теоретичну базу дослідження також складають напрацювання іноземних вчених, які дослідили ознаки турнірної культури у Західній та Центральній-Східній Європі (Barber, Barker, 1989; Cripps-Day, 1918; Coltman, 1919; Crouch, 2007; Keen, 1984; Szymczak, 1995; Petrauskas, 2006).

Виклад основного матеріалу. В українській історіографії подія 1245 р. відома як Ярославська битва, проте вона також привертає увагу з огляду на широку прелюдію до неї. Князь Ростислав Михайлович не міг довго опанувати містом та, відповідно до свідчень літописців, влаштував «гру» біля міських мурів: «Гогордащоу же са емоу и створѣтии гроу предѣ градомъ и сразивъшоуся емоу со Воршемъ и падеса под нимъ конь и вырази собѣ плече и не на добро слоучиса емоу знамение» (*Chronica Galiciano-Voliniana*, 2017:273–274). Це повідомлення є найінформативнішим та найбагатшим на деталі описом організації військових змагань, яке можна знайти у Галицько-волинському літописі.

Гогордащоу же са емоу

Князь Ростислав Михайлович походив із родини Чернігівських Ольговичів, був споріднений із вигаслою династією Галицьких Ростиславовичів і доводився, як вважають, двоюрідним братом князям Данилу та Васильку Романовичам (*Войтович, 2000*). У «галицько-волинській історії» він з'явився у 1230-х роках, коли галицькі бояри звернулися до чернігівських володарів, щоби вони успадкували Галич. Першим на цю пропозицію, схоже, відгукнувся чернігівський князь Михайло Всеволодович, який привів свого сина Ростислава і правив разом із ним (*Харди, 2019: 28–29*). Відтак, особливо після монгольського нашествия, князь Ростислав став головним претендентом на галицький престол, особливо після того, як одружився із донькою угорського короля Бели IV (імовірно, між осінню 1242 р. та весною 1244 р. відбулося одруження князя Ростислава Михайловича із принцесою Анною, дочкою угорського короля Бели IV).

У контексті опису облоги м. Ярослав Ростислав Михайлович, який очолював військо чисельністю до 4 тис. осіб, усвідомлював свою перевагу над Романовичами. Про це свідчить його літописний образ, де він відверто хизувався перед своїми боярами кількістю свого воїнства «хвалащоу же са емоу предъ вои своими...» (*Chronica Galiciano-Voliniana, 2017:273*). Кульмінацією такої поведінки стала безпосередньо організація «игри», в межах якої літописець вдруге підкреслив його надмірну гордість.

У середньовічній релігійній думці гординя належала до вияву одного із семи смертних гріхів (марнославства, заздрості, гніву, жадібності, лінощів, ненажерливості, хтивості та гордині). Літописець був вірним союзником Романовичів, тому йому належало на тому, аби підкреслити недостойну поведінку їхніх противників. Князь Ростислав Михайлович, наскільки можна встановити, повів себе досить самовпевнено – вирішив продемонструвати свою віру у загальну перемогу. З погляду середньовічної світської ментальності європейського воїнства, таку поведінку вважали би цілком прийнятною. Станом на 1245 р. князь Ростислав уже був зятем угорського короля Бели IV. Імовірно, за згодою тестя отримав вакантний після смерті у 1234 р. принца Андрія титул *Galliciae Dux* та окремі володіння на сході Угорського королівства, зокрема комітати Абауйвар, Саболч, Земплін та землі Родни (*Волощук, 2017: 112-113*). Тож для князя Ростислава

знайомство із тогочасними елітними військовими розвагами було би звичним явищем, так само як і демонстрація гордості. До того ж, претендент на галицький престол сподівався на подальшу підтримку місцевого прикарпатського боярства і не розраховував, що його противники здатні зібрати подібне за силою військо.

Показово, що надмірну «гордість» мав ще один учасник Ярославської битви – угорський бан Фільній. Його літописець означив як «Фила гордый». Він командував ар'єгардом угорсько-польсько-галицького війська, потрапив у полон до Романовичів, де, вірогідно, був страчений (Волощук, 2017: 114–115). Книжник додатково акцентував на його зарозумілій поведінці: угорський воєвода (напевно, керівник походу на рівні із князем Ростиславом Михайловичем) вважав руське військо слабким, таким, що скоро втомиться від битви, і тоді угорці доб'ють армію Романовичів. Щоправда, задум бана Фільнія не спрацював, і угорський полководець був покараний за власну самовпевненість.

Створ^ати игроу

Основне, що привертає увагу у цьому текстологічному аналізі, є сполучення «створ^фти игроу». Деякі вчені, які звертали увагу на цей епізод, вказували, що «игра» еквівалент до західно-європейського турніру (Грушевський, 1992; Войтович, 2000; Котляр, 2009). Проте сучасні студії західноєвропейських вчених доводять, що термін «турнір» не є коректним для вжитку у наукових студіях, передусім через загальність його значення. Прийнято розрізняти декілька складових «загального турніру», які мають власні назви та можуть виступати як у єдності, так і окремими змаганнями. Тож, що може означати концепт «игра» у Галицько-Волинському літописі? Зважаючи на пропонований літописний сюжет, «створ^ити игроу» мало би означати початок змагань між воїнами. З контексту зрозуміло, що ці змагання не планувалися наперед, тобто про них не оголосили завчасно, а Ростислав Михайлович «кинув виклик» своєму опоненту під час ведення воєнної кампанії. Відсутні також свідчення про особливі урочисті церемонії, заздалегідь сплановане турнірне дійство із переліком учасників, як це часто бувало у «рицарському світі». Не применшуючи значення західноєвропейських традицій у розвитку держави Романовичів, пропонована «игра» могла означати військове змагання «гастилюд» (*hastilude*), яке відбувалося як індивідуально, так і масово та могло було частиною загального

турніру. У цій ситуації більшого загального змагання не помітно. Відтак, швидше за все це була індивідуальна «гра» між двома противниками. Латинський термін «*Hastiludium*» або французький «*hastilude*» трактується буквально як «гра зі списками» та неодноразово згаданий в англійських та французьких літописах періоду 1100 – 1400 рр. (Mereniuk, 2021; Mereniuk, 2022). Цей вид турнірного бою міг застосовуватися як масово (*en masse*), так і у вигляді індивідуальних поєдинків (Barber, Barker: 2, 213). Водночас, «*Hastiludium*» і «*hurdicia*» є такими ж поширеними термінами як і «*torneamentum*», адже часто повторюються у папських та королівських заборонах. Крім цього, ці терміни нерідко ототожнюються один з одним, зокрема у Матвія Паризького ідеться «...як і під час гастилюду, що торнаментум називають...» (*non ut in hastiludio quod torneamentum dicitur*) (Cripps-Day, 1918: 13; Mereniuk, 2022: 135). Також в окремих ситуаціях французький хроніст вживав словосполучення «*Hastiludia et torneamentum*» (Cripps-Day, 1918: 15). Проте на основі докладного вивчення західноєвропейських пам'яток стає очевидним те, що «*hastilude*» означає військову гру на списках та є загальним терміном, який використовувався по всій Європі. Зокрема, польські хроністи активно використовували цей термін для окреслення військових змагань, навіть тих, у яких брали участь воїни із руських земель (Dlugosz, 1970; Dlugosz, 1982; Wapowski, 1848). Таким чином, термін «гра зі списками» чи латинський варіант «*hastiludium*» був поширеним у тогочасному європейському світі, а тісні контакти із угорцями, німцями та поляками тільки сприяли поширенню рицарських практик і ідеалів серед галицької та волинської еліти.

Сразивъшоуса емоу со Воршемъ

Окремі особи у літописі згадуються лише один раз. Невідомий рицар Ворш, який зауважений лише під час «игор» з князем Ростиславом, – саме такий випадок. На основі доступних джерел складно визначити біографічні подробиці його життя, етнічну приналежність тощо. Щоправда, не варто також сумніватися у тому, що така людина існувала, принаймні, у науковій літературі існують окремі розвідки, що можуть підтвердити певні деталі.

Походження Ворша, беручи до уваги склад війська князя Ростислава, варто шукати між галицьким боярством, угорцями та поляками. Можна висловити поважні сумніви у тому, що рицар

належав до боярського середовища, оскільки таку версію складно підтримати через брак джерел. Одним із перших ґрунтовну ідентифікацію особи цього воїна запропонував Даріуш Домбровський: ідея дослідника полягала у тому, що ім'я Ворш подібне до імені Варш, і декілька таких малопольських рицарів відомі з актових документів (Dąbrowski, 2013: 255). Один із них належав до родини Равітув і зробив непогану кар'єру – уперше про нього як про сandomирського мечника вказано 1252 р., а у 1282 р. (остання згадка) він уже значиться краківським каштеляном. Інший Варш, що міг би бути літописним «Воршем», у грамоті 1241 р. визначений на посаді підкоморія, на жаль, без конкретних територіальних вказівок. Пропоновані ідентифікації знайшли підтримку у середовищі польських дослідників. До того ж, М. Волощук зазначив, що Варш із родини Равітув генеалогічно був пов'язаний із сім'єю Одровонжів, представники якої були активними місіонерами-проповідниками католицької Церкви на землях Русі (Волощук, 2017: 119). Тож перша версія підтримує малопольське походження рицаря Ворша.

З іншого боку, ще М. Грушевський назвав Ворша угорцем (Грушевський, 1992: 6). Хоча дослідник не навів аргументацію для такого означення, можна припустити, що він керувався наступною логікою: оскільки князь Ростислав перебував разом із угорськими баронами, то й «игра» відбувалася в їхньому середовищі, бо польські контингенти мали своїх князів-очільників. Гіпотетичну ідентифікацію рицаря Ворша продовжив І. Паршин (Паршин, 2019: 153). Вів дослідив дипломи угорських королів, на основі чого припустив, що пропоноване «Worz» (латинською) подібне до написання званої угорської родини «Bors». Вихідці із цієї сім'ї відомі від 1222 р., коли комет Борс (Борш) заснував монастир Диви Марії у межах власних володінь. Також зазначено, що Bors був сином угорського бана Домініка і належав до родини Miskocz (Паршин, 2019: 154). Проте тотожність Ворша і Борса, зважаючи на брак інформації (зокрема, також на нестачу хронологічних відомостей), гіпотетична. Беручи до уваги вік рицаря Борша, можна дійти висновку, що князь Ростислав Михайлович отримав достойного противника, якому, схоже, програв у сутичці. Подальша доля Ворша маловідома, збереглися перекази про те, що він зрадив католицькій вірі, хотів здійснити замах на угорського короля та навернувся до православ'я. Щоправда, не

виключено, що він не пережив битву біля Ярослава і загинув у ній, а новіша традиція про нього опирається на легендарних відомостях, а не на реальних подіях.

Падєся под нимъ конь и вырази собѣ плече

Згадки про коней як про невід’ємних учасників руської військової культури досить традиційні для літописців. Загибель чи травмування коня під воїном згадується декілька разів, зокрема князь Данило Романович втрачав свого коня під час битви (*Chronica Galiciano-Voliniana*, 2017: 273–274). Не обов’язково такий «знак» прив’язаний до майбутньої невдачі – не зважаючи на популярність звороту про загибель коня, для вершника битва могла завершитися успіхом. Очевидно, у цьому епізоді йдеться про реальну замальовку, а не про певне знамення. Літописець як безпосередній учасник подій зазначив факти, які значно послабили позиції князя Ростислава.

Князь Ростислав Михайлович був серед активних учасників Ярославської битви. Щоправда, якщо довіряти словам літописця, ще до її початку він опинився без свого коня та зазнав травми плеча, що могло зашкодити йому битися разом з іншими. У середньовічному світі такі втрати відчутні. Якщо припустити, що у князя Ростислава було декілька бойових коней, усе ж для участі у «грі» він би, схоже, обрав найкращого. Літописець не вживав щодо такої їздової тварини термін «фарь» (*Паришин, Меренюк*, 2022), яким він часто позначав коней в угорському війську, але «хвалькуватий» характер молодого зятя угорського короля вказує на таку можливість. Про важливість коня у середньовічній битві вказує той факт, що після поразки під Ярославом декілька угорських нобілів отримали надання від короля Бели IV за проявлену сміливість. Серед нагороджених був магістр Лаврентій, який полонив руського боярина, а у момент смертельної небезпеки віддав свого коня князю Ростиславу Михайловичу, щоби той урятувався (*Волощук*, 2017: 116). Тож опинитися у вирі битви без перевіреної їздової тварини – вкрай небажана ситуація, що ледь не коштувала князю Ростиславу життя.

Про серйозність отриманої травми докладні відомості відсутні, хоча вона також могла бути відчутною навіть для молодого володаря. Участь у поєдинку, таким чином, обернулася для князя Ростислава вкрай нещасливим епізодом.

не на добро слоучиса емоу знамение

Зауваження літописця про певний «знак» виконано у середньовічному стилі. Дослідники звертали увагу на той факт, що Ярославська битва має чималий символічний підтекст. Мовиться не тільки про те, що князь Данило Романович перед початком кампанії бачив, як орел сміливо розігнав зграю круків у небі, але також про те, що старший Романович як переможець наказав звести монумент із зображенням орла біля своєї столиці – Холма (Дибя, 2015). Участь князя Ростислава Михайловича також «вмонтована» у такий сюжет: отримана травма символізувала покарання за гріховну самовпевнену поведінку, що спричинила поразку у битві. Хоча віра у передбачення і знамення суперечать літописанню (зазвичай, літописцями були представники духовенства, досить переконані противники будь-яких забобонів), окремі винятки, як бачимо, існували. На думку прихильного Романовичам книжника, поведінка претендента на галицький престол від самого початку була невинуватною, оскільки його претензії на спадщину князя Романа Мстиславовича – несправедливі. Тож з досить лаконічного опису помітно, що «передбачення» літописця не є справжнім передбаченням, а лише констатацією того, що хибні намагання посісти неналежний йому престол стали для князя Ростислава поразкою і на полі бою і, мабуть, у військовій грі.

Висновки. Літописний фрагмент про проведення «игри» під стінами Ярослава у 1245 р. демонструє, з одного боку, увагу, з якою книжник поставився до цієї події, а також вказує на поширення європейських змагальних практик у руському середовищі. Окрім символічного аспекту (покарання за надмірну гордість та відверту недооцінку противника) та елементів «знамення», загалом притаманних середньовічному історіописанню, варто зазначити окремі практичні й цілком реальні аспекти. Насамперед, руська військова еліта знала про існування «ігор зі списками» і брала участь у них. Такі турнірні змагання походять з європейських теренів, зокрема, потрапляли до держави Романовичів через контакти місцевої знаті із угорськими та польськими нобілями. Літописець знав про такі практики, тому в описі «игри» не став пояснювати, про що йдеться. Лише констатував травму князя Ростислава та поранення його коня. Це вплинуло на хід бою під Ярославом у 1245 р.: невідомо, наскільки серйозним

було пошкодження плеча у претендента на галицький престол, але він міг битися не на повну силу. Також встановлено, що у ході битви князь Ростислав втратив коня, що для середньовічного воїна мало своє значення. Поразка під час «игры», справді, перетворилася для нього на погане знамення.

Використані посилання

Войтович Л. В. (2000). *Князівські династії Східної Європи (кінець IX – початок XVI ст.): склад, суспільна і політична роль. Історико-генеалогічне дослідження*. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. 649 с.

Волощук М. (2017). Просопографічні студії битви під Ярославом 17 серпня 1245 року. *Colloquia Russica*. Вип. 2(3). С. 103–123.

Волощук М. (2018). Рицарська культура на руських землях XI–XIV ст. [онлайн]. *Лікбез. Історичний фронт*. Режим доступу: <https://likbez.org.ua/ua/rytsarskaya-kultura-na-ruskih-zemlyah-hi-xiv-vekov.html>

Грушевський М. С. (1992). *Історія України-Руси*. Т. 3. Р. 3. Київ: Наукова думка. 588 с.

Гуцул В. (2010). Рицарі Данила Романовича. Рицарська зброя серед персонажів галицько-волинського літопису. *Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики*. Вип. 16. С. 78–91.

Гуцул В. М. (2015). Таранний бій, рицарство і теорія воєнно-технологічного детермінізму: історіографія проблеми. *Записки історичного факультету*. Вип. 26. С. 259–283.

Дашкевич Н. П. (1902a). *Рыцарство на Руси в жизни и поэзии*. Кн. 15. Київ: Типографія М. М. Фиха.

Дашкевич Н. П. (1902b). *Рыцарство на Руси – в жизни и поэзии*. Кн. 16. 4-те вид. Київ: Типографія М. М. Фиха.

Діба Ю. (2015). Холмський пам'ятник перемоги поблизу Ярослава 1245 року. *Княжа доба: історія і культура*. Вип. 9. С. 91–132.

Кравців Б., Крип'якевич І. та Радзикович В. (1964). *Історія української культури Т. 1.: Мітологія. Побут. Письменство*. Вінніпег: Вид. Іван Тиктор. 480 с.

Меренюк Х. (2023). Військова «игра» в Русі: термінологічні та джерелознавчі питання. *Україна: Культурна спадщина, Національна ідентичність, Державність*. Вип. 38. С. 41–52. doi: 10.33402/ukr.2023-38-41-52

Паршин І. (2019). Поєдинок князя Ростислава Михайловича та лицаря Ворша – прелюдія до Ярославської битви 1245. *Проблеми історії війн і військового мистецтва*. Вип. 2. С. 147–156.

Паршин І. та Меренюк Х. (2022). «Подлі твої стремень»: малодосліджений рицарський епізод із життя галицького князя Ярослава Володимировича. *Україна: Культурна спадщина, Національна ідентичність, Державність*. Вип. 36. С. 3–13. doi: 10.33402/ukr.2022-36-3-13

Ричка В. М. (2009). *«Вся королівська рать» (Влада Київської Русі)*. Київ: Інститут історії України НАН України. 180 с.

Харди Ђ. (2019). *Итинерариј Ростислава Михаиловича*. Сремска Митровица: Историјски архив «Срем». 160 с.

Barber R. W. та Barker J. (1989). *Tournaments: Jousts, chivalry and pageants in the Middle Ages*. Woodbridge: Boydell. 225 p.

Chronica Galiciano-Voliniana (Chronica Romanoviciana). Monumenta Poloniae Historica. Nova Series II, ed. D. Dąbrowski et H. Jusupović. T. 16. (Kraków-Warszawa: Instytut Historii im. Tadeusza Manteuffla Polskiej Akademii nauk, 2017).

Cripps-Day F. H. (1918). *The history of the tournament in England and in France*. Toronto: University of Toronto Press. 276 p.

Coltman C. (1919). *The Tournament: its Periods and Phases*. London: Methuen & co., Ltd. 262 p.

Crouch D. (2007). *Tournament*. London: Bloomsbury Academic. 240 p.

Dąbrowski D. (2013). *Daniel Romanowicz król Rusi (ok. 1201–1264). Biografia polityczna*. Kraków: Avalon. 538 s.

Długosz J. (1970). *Annales seu cronicae incliti Regni Poloniae*. Ks. 3-5 ed. I. Dąbrowski, M. Plezia. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

Długosz J. (1982). *Roczniki czyli kroniki sławnego królestwa Polskiego. Księga dziesiąta i księga jedenasta 1406–1430*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe.

Keen M. (1984). *Chivalry*. New Haven: Yale University Press. 364 p.

Mereniuk K. (2021). “Tournaments” and “games” in Rus: traditional or single mention. *Проблеми історії війн та військового мистецтва*. Вип. 3. С. 57–69.

Mereniuk K. (2022). Knight's Tournaments in England and France from the 11th to the 14th Century: The Problems of Sources and Terminological Aspects. *Średniowiecze Polskie i Powszechne*. Vol. 14(18). P. 126–148.

Petrauskas R. (2006). Knighthood in the Grand Duchy of Lithuania from the late fourteenth to the early sixteenth centuries. *Lithuanian Historical Studies*. P. 39–66.

Szymczak J. (1995). Knightly Tournaments in Medieval Poland. *Fasciculi Archaeologiae Historice*. Vol. 8. P. 9–28.

Wapowski B. (1848). *Dzieje Korony Polskiej i Wielkiego Księstwa Litewskiego*. V. 3. Wilno: Glücksberg Teofil. 511 p.

References

Voytovych L.V. (2000). *Princely dynasties of Eastern Europe (late IX – early XVI centuries): composition, social and political role. A historical and genealogical study*. Lviv: I. Krypiakievych Institute of Ukrainian Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine. 649 p (ukr).

Voloshchuk M. (2017). Prosopographical studies of the Battle of Yaroslav on August 17, 1245. *Colloquia Russica*. Issue 2(3). P. 103-123 (ukr).

Voloshchuk M. (2018). Knightly culture on the Russian lands of the XI–XIV centuries [online]. *Likbez. Historical front*. Available from: <https://likbez.org.ua/ua/rytsarskaya-kultura-na-ruskih-zemlyah-hi-xiv-vekov.html> (ukr).

Hrushevsky M. S. (1992). *History of Ukraine-Rus'*. T. 3.P. 3. Kyiv: Naukova Dumka. 588 p. (ukr).

Hutsul V. (2010). Knights of Danylo Romanovych. Knightly weapons among the characters of the Galician-Volyn chronicle. *Special historical disciplines: issues of theory and methodology*. Issue 16. P. 78-91 (ukr).

Hutsul V. M. (2015). Ram Fight, Chivalry and the Theory of Military-Technological Determinism: Historiography of the Problem. *Notes of the Faculty of History*. Issue 26. P. 259-283 (ukr).

Dashkevich N. P. (1902a). *Knighthood in Rus in life and poetry*. Book 15. Kyiv: Tipografiya M. M. Fikh (rus).

Dashkevich N. P. (1902b). *Chivalry in Rus in life and poetry*. Book 16. Kyiv: Tipography of M. M. Fikh (rus).

Dyba Y. (2015). Kholm monument of victory near Yaroslav in 1245. *Princely Age: History and Culture*. Issue 9. P. 91-132 (ukr).

Kravtsiv B., Krypiakievych I. and Radzykevych V. (1964). *History of Ukrainian culture. 1: Mitology. Life. Writing*. Winnipeg: Ivan Tyktor Publishing House. 480 p. (ukr).

Mereniuk Kh. (2023). Military “game” in Rus': terminological and source issues *Ukraine: Cultural Heritage, National Identity, Statehood*. Issue 38. P. 41-52. doi: 10.33402/ukr.2023-38-41-52 (ukr).

Parshyn I. (2019). The duel between Prince Rostislav Mikhailovich and the knight Vorsh – a prelude to the Battle of Yaroslavl in 1245. *Problems of the History of Wars and Military Art*. Issue 2. P. 147-156 (ukr).

Parshyn I. and Mereniuk Kh. (2022). “Under your stirrup”: a little-studied knightly episode from the life of the Galician prince Yaroslav Volodymyrovych. *Ukraine: Cultural Heritage, National Identity, Statehood*. Issue 36. P. 3-13. doi: 10.33402/ukr.2022-36-3-13 (ukr).

Rychka V. M. (2009). “The whole royal army” (*The power of Kievan Rus*). Kyiv : Institute of History of Ukraine of the National Academy of Sciences of Ukraine. 180 p. (ukr).

Hardy Ъ. (2019). *Itineraries of Rostyslav Mykhailovch*. Sremska Mitrovica: Historijski archiv Srem. 160 p (srb).

Barber R. W. та Barker J. (1989). *Tournaments: Jousts, chivalry and pageants in the Middle Ages*. Woodbridge: Boydell. 225 p (eng).

Chronica Galiciano-Voliniana (Chronica Romanoviciana). Monumenta Poloniae Historica. Nova Series II, ed. D. Dąbrowski et H. Jusupović. T. 16. (Kraków-Warszawa: Instytut Historii im. Tadeusza Manteuffla Polskiej Akademii nauk, 2017) (slv).

Cripps-Day F. H. (1918). *The history of the tournament in England and in France*. Toronto: University of Toronto Press. 276 p (eng).

Coltman C. (1919). *The Tournament: its Periods and Phases*. London: Methuen & co., ltd. 262 p (eng).

Crouch D. (2007). *Tournament*. London: Bloomsbury Academic. 240 p (eng).

Dąbrowski D. (2013). *Daniel Romanovych king of Rus (c. 1201–1264). Political biography*. Krakow : Avalon. 538 s (pol).

Długosz J. (1970). *Annales seu cronicae incliti Regni Poloniae*. Ks. 3-5 ed. I. Dąbrowski, M. Plezia. Warszawa: Pánstwowe Wydawnictwo Naukowe (lat).

Długosz J. (1982). *Roczniki czyli kroniki sławnego krolestwa Polskiego. Księga dziesiąta i księga jedenasta 1406–1430*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe, 1982 (pol).

Keen M. (1984). *Chivalry*. New Haven: Yale University Press. 364 p (eng).

Mereniuk K. (2021). “Tournaments” and “games” in Rus: traditional or single mention. *Проблеми історії війн та військового мистецтва*. Issue. 3. P. 57–69 (eng).

Mereniuk K. (2022). Knight's Tournaments in England and France from the 11th to the 14th Century: The Problems of Sources and Terminological Aspects. *Średniowiecze Polskie i Powszechne*. Vol. 14(18). P. 126–148(eng).

Petrauskas R. (2006). Knighthood in the Grand Duchy of Lithuania from the late fourteenth to the early sixteenth centuries. *Lithuanian Historical Studies*. P. 39–66 (eng).

Szymczak J. (1995). Knightly Tournaments in Medieval Poland. *Fasciculi Archaeologiae Historice*. Vol. 8. P. 9–28(eng).

Wapowski B. (1848). History of the Polish Crown and the Grand Duchy of Lithuania. V. 3. Wilno: Glücksberg Teofil. 511 p (pol).

Mereniuk Kh.

**ROSTYSLAV MYKHAILOVYCH AND VORSH ON THE MILITARY
«ИГРА» OF 1245**

The paper analyzed the chronicle passage about the «игра» held near walls of Yaroslavin 1245. It was demonstrated that the Rus'ian scribe paid special attention to this event, which also indicates the spread of European competitive traditions among the Rus'ian military elite. In addition to the symbolic significance (prince Rostyslav's punishment for excessive pride and underestimation of the enemy) and elements of «omen» characteristic of medieval historiography, practical, realistic aspects should be noted. The Galician-Volynian nobility knew about and participated in «spear games». These tournaments originated in Europe and came to the Romanovid's state through the contacts of the local elite with Hungarian and Polish nobles. It was clear from the context that these competitions were not planned, that is, they were not announced in advance, and Rostyslav Mykhailovych «challenged» his opponent during the military campaign. There was also no evidence of special ceremonies, a pre-planned tournament event with a list of participants, as was often the case in the «knightly world». Without diminishing the importance of Western European traditions in the development of the Romanovid state, the proposed game (or игра) could mean a military competition called *hastilude*, which took place both individually and en masse and could be part of a general tournament. In this situation, there was no evidence of a larger general competition. Therefore, it was most likely an individual “game” between two opponents. In addition, the chronicler was familiar with such practices, so he did not explain what «game» meant, but only recorded Prince Rostyslav's injury and the injury of his horse. It was indicated that this influenced the course of the Battle of Yaroslav in 1245: it was not known how serious the shoulder injury of the pretender to the Galician throne was, but it could have reduced his combat capabilities. It was also known that during the battle prince Rostyslav lost his horse, which was important for a medieval warrior. Defeat in the «игра» was not only a bad omen for him, but also had quite practical negative consequences.

Keywords: Galician-Volynian state, battle of Yaroslav, prince Rostyslav Mykhailovych, “игра”.